

Mondják, hogy a gedói általános iskola most ünnepli fennállásának negyedszázados évfordulóját, s ennek kapcsán fölvetődött néme-lyekben, hogy valakiről el kéne nevezni. Most kapott nevet a Dugonics András Általános Iskola, most vette föl Jerney János nevét a dorozsmai 2. sz. általános iskola, így a láncreakció elve szerint elérte az elnevezési hullám a gedóit is. De azt is hallottam, hogy egy korábbi hasonló tervet Bálint Sándor kérélmre odázott el: szépen kérte az illetékeseket, *hagyják meg ezt a szép és jellegzetes szegedi nevet az iskola nevében*. Nem kell mindent uniformizálni, nem kell minden iskolát valakiről elnevezni. Amilyen helyénvaló volt Dorozsmán, hogy szülőtőlről, a jeles történettudósról és Keletkutatóról neveztek el az egyébként is a Jerney János utcában fölépült új iskolát; s amilyen régi adósság volt, hogy a Dugonics utcai általános iskolát (a hajdani Dugonics András polgári leányiskola utódát), amely hetvenöt éve éppen a tüzes magyarság naniának szülőháza helyén emelkedett föl: *olyan helytelen lenne a gedói iskolát bárkiről is elnevezni*, amikor a város egyik hagyományos nevű részének őrzője. Az iskola helyén állott a Víz (1879) után, a húszas évek elejéig a *Gedő-kert*, röviden *Gedó*, amelyről a környék, ez a városrész a nevét kapta. Nem Gedó, hanem *Gedó* — így ízibb, ahogy Tömörkény mondaná.

Jellegzetes vezetéknev

A Délmagyarország 1956. szeptember 20-i számának első oldalán nagy betűkkel adta tudtúl: *Felosztják a Gedót*. S alcímében *Új lakótelep létesül Felsőváros legmagasabb részén*.

Azóta nem csak Gedó, hanem tarján, sőt Makkosház is beépült, benépesült. De lássuk, miről kapta Gedó a nevét.

Bár már — úgy látszik — kiveszett Szegedről, régi főlővárosi család neve volt. A *Gedeon* beceneve, akár a *Gede* meg a *Gedó*, csak mélyhangú változatban. Ebben bizonyára szerepe volt a rövid zárt *é*-nek. Ugyanezt lett Dugonics András regényhőse Etélka (mélyhangú kisinyítőképzővel), és nem Etelke, mint Petőfi versciklusának címében. Balla Antal 1777. évi várostérképén 618. sz. alatt szerepel Gedó Mátyás, 877. sz. alatt Gedó Pál. Ha valaki ráér, keresse vissza a család őseit a főlővárosi plébánia anyakönyveiben. Magam meglepődtem annyival, hogy Gedó János (1815—1905) és felesége, Nagy Rozália (1820—1911) adatait megtaláljam. Gedó Jánosról fiának születésekor, 1843-ban azt írta a minorita barát: *közrendű hajóslegény*. Halálakor viszont gazdálkodónak jegyezték be. Gyémántlakodalmuk alkalmával, 1898. január 18-án a Szegedi Naplóban Mórincz Pál hajdani hajókormányosként emlegeti, s megírja róla, hogy Zsótér Andor hajóján acélosodott meg a karja. Kulinyi Zsigmond Szeged új kora című könyvéből (1901) az is kiderül róla, hogy a királynapok alkalmával (1883) a Vízkor és az újjáépítésben tanúsított emberbaráti tevékenysége és áldozatkészsége miatt ő is belügyminiszteri elismerést, köszönetet kapott. 1887-ben pedig kivette részét a főlővárosi templom renoválásából: egy mellékoltárt és a szószéket az ő költségén újították meg.

Az alapító

Gedó Jánosnérol azt írta nekrológiájában a Napló, hogy ő volt alapítója és tulajdonosa a Gedó-kertnek. Ennek ellentmondanak alábbi adataim. Fiuk volt Gedó Márton (1843—1896), akit hajótulajdonosként és vendéglősként emleget a Napló. Felesége Csúri Rozália (1849—1896), Csúri József leánya.

A Vízkor a város szélén még csak három mulatóhelyet említ a *Szegedi kalauz*: a Makkos-erdőt, az újszegedi népkertet, „s a nép számára az ún. alsóvárosi tánchelyet”, amelyet a nép *Gyöpruginak* hívott, s ott volt a tompai kapui — azaz a hattyasi — vasúti átjárónál. Az 1883. évi *Szegedi kalauz* Gedó Mártont mint

Gedó

Kis-Tisza utcai bormérőt említi. 1884. február 26-án a Napló hírt ad a halászok farsangi báljáról Gedó Márton Maros utcai polgári bormérőnél. „A mulatság, melyen a takaros menyecskek és leányok majdnem teljes számban megjelentek, a legkedélyesebben folyt le, s egész virradatig tartott. A bálban a polgárőrség tagjainak nagy része is részt vett.”

Először 1888. szeptember 7-én találtam a Naplóban adatot „a Gedó (ezelőtt Csúri)-féle mulatókertről”, ahol a dohánygyári lányok rendeztek másnap, Kisasszony napján, saját munkatársaik megsegélyezésére zárt körű táncvigalmat, 50 krajcáros belépődíjjal. Ez az adat elárulja, hogy a *Gedó eredetileg Csúri József volt*, s Gedó Márton „benősült” a tulajdonába.

1890. szeptember 5-én azt olvassuk, hogy a hűvös idő ellenére „egy pár úri család” rendezett mulatságot a Gedó-kert-helyiségben. Az első négyest negyven pár táncolta. „Tudósítónk a következő szép lányokat jegyezte föl: Párniczky Ella, Grasselly Hajnal és Ilonka, Pap Margit, Heszleányi nővérek, Gerencsér Jolán, Gerle Etelka és Vilma.”

1891. február 3-án arról tudósít a Napló, hogy a szegedi hajósok betegsegélyező és temetkezési egylete újból Gedó Mártont választotta elnökének. Kulinyi 1901-ben meg azt írja, hogy a halászegylet élén „azelőtt Gedó Márton állott”.

1893. január 4-én ifj. Hodács János legszebb kivitélű úri szánkóit hirdeti a Naplóban: *kovácsüzlete a Gedó-féle házban, a Maros u. 43. sz. alatt volt*. Másfél év múlva, 1894. október 21-én viszont Wöber Lajos ügyvéd (Pillich-féle ház, Szent Mihály u. 7.) hirdeti eladásra Gedó Mártonnak és nejeének Maros utcai, vendéglőnek berendezett házát, a Róna utcában álló üres háztelket, a Makkos-dűlőben és Nagy-Tarjánban levő szőlő- és szántóföldjeit. Mintha tönkrementek volna Gedóék! Ennek viszont elene mond, hogy 1895. október 19-én Gedó Mártonné azt hirdeti, hogy átvette és másnap megnyitja a Szent György téri Mónus-féle Erzsébet-kertet. Halász főzte halpaprikás és túróslépeny várja a vendégeket, „kitűnő szegedi és hegyi borok, úgyszintén friss csapolású sör, hideg és meleg ételek állnak a n. é. közönség rendelkezésére”. Jellemző a korra az aláírás: „Számos látogatásért esedezik Gedó Mártonné vendéglős”.

Fél év múlva, 1896. április 27-én, 53 éves korában, tüdővészben elhunyt Gedó Márton. Két hónap múlva, június 20-án követte a felesége: 48 évesen, has-
hártyagyulladás vitte el.

Jellemző a kor egészségügyi viszonyaira, s a család kivesését is *magyarázza*, hogy Gedóéknek hány gyerekük halt meg kiskorukban. 1871-ben Lajos, 1872-ben Márton és Rozál, 1879-ben a két és fél éves Teréz és a hatéves Ferenc. 1880-ban újból Ferencnek keresztelték gyereküket, de ez egy órát élt mindössze. 1889-ben János fiuk hunyt el. 1893-ban viszont Mariska lányukat feleségül vette Szűcs Kopasz Ferenc halász és földbirtokos, az azonos nevű gazdag halászmester fia. *Ők örökölték a Gedó-kertet*.

Tulajdonos: Kopasz Ferenc

A *Gedó* nevét — jó érzékkel — megtartotta. S voltaképpen a *kerthelyiség fölvirágzása ezután, a századfordulón következett be*. Erről a korszakáról írta Sz. Szigethy Vilmos *Régi szegedi kocs-mák* című cikksorozatában, a Délmagyarország 1942. december 30-i számában, hogy akkoriban ott zajlottak le a legsikeresebb népünnepek. „Vasárnap feltétlenül volt tánc, míg a hétköznapiak méla hangtalanságban teltek el.” „Itt szeretett ebédet rendelni fővárosi vendégei tiszteletére Lázár György polgármester, a tiszta szabad levegő és a csendes környezet rajongója...”

A Naplóból tudjuk azt is, hogy 1900 őszén Kopasz Ferenc a nyári mulatóhelyiségből tölre a Báló-féle kocsmába (a Római körút és a Vásárhelyi sugárút sarkára) helyezte át italmérését. 1913-ban meg azt olvastam, hogy húsvét napján zenével és tánc-cal nyitja Kopasz Ferenc a Gedó-kertet. *Nyilván így volt ez minden évben*.

De hogy meddig? — arra nem találtam megbízható adatot. Az 1913. évi szegedi telefonkönyv még közli Kopasz Ferenc háztulajdonosnak, földbirtokosnak és bormérőnek a *Felsővárosi feketeföldek* 22. sz. alatt levő mulatókértje telefonszámát (2-73); az 1921. évi *Szegedi kompassz*-ban is szerepel még Kopasz Ferenc Gedó-kertje és lakása (Dugonics u. 21.) — az 1927. éviben azonban már nem lelem. Ekkortájt halhatott meg, s enyészhetett el a Gedó-kert, amelyet *lassan-lassan körülölelt a város, a táguló Fodor-telep*.

Az ötvenes évek végén kezdett Gedó is beépülni. Őrizze a múlt emléket, az oly jellegzetesen szegedi nevét legalább a városrész és iskolája.

PÉTER LÁSZLÓ

EGY KERT REGÉNYE

Sziklatörés

Szabad-e az írónak saját könyvét ajánlani olvasóinak? Ez mostanában nem szokás, én mégis ezt teszem, hiszen örökké fülemben cseng már régen meghalt édesanyám mondása: „Kisfiam, hogy rólad miket írnak más lapokban, az engem nem érdekel, azok nem jutnak el hozzám, mi csak a Délmagyarországot olvassuk.” S mivel én máig szegedinek vallo magam, noha 1949-ben elkerültem szülővárosomból, számomra fontos, hogy szegedi rokonaim, barátaim, ismerőseim, tanárain, iskolatársaim tudjanak rólam, s honnan más-honnan, mint e lap hasábjairól.

Az ünnepi könyvhétre megjelent tizenhetedik könyvem, a Sziklatörés, amely úgy szegedi, hogy hőse Vér Bálint, akiben mindig édesapám alakját idézem fel. A történet Szentendrén játszódik, a Tyúkos-tetőn, a hétvégi házam és a kertem története, és persze édesapámé. Apám remek regényfigura volt, amolyan igazi szókimondó, nyakas, a dalt és a szépasszonyokat szerető ember, aki büszkén viselte hajdani vöröskatonáskodása terhét és örömet. Amikor megírtam róla — 1979-ben jelent meg — az Apám, a vöröskatona című könyvemet, boldogan vitte, mutatta, ajándékozta ismerőseinek, barátainak, hogy lám, a fia milyen könyvet írt róla. És apám nekem örök és kimeríthetetlen regényalakom. Egy másik — még meg nem jelent könyvben — megírtam második házassága történetét is, és készszülök megírni halálát is. Mert elment már e földi világból, 1983 őszén, nem érte meg e könyv megjelenését, amelyre pedig nagyon készült.

A Sziklatörést nem sokkal apám halála előtt írtam, eleinte azt a címet dédelgettem magamban: Vér Bálint utolsó csodája, de aztán mégis ezt a másik címet választottuk a regény fölé. Valahogy úgy vagyok a könyveimmel, mint a szülő a gyermekével: mindig a legkisebb a legkedvesebb. En most ezt dédelgetem, ezt ajánlom jó szívvel az olvasóimnak.

Mitől szegedi ez a könyv? Apámtól, aki ízes „szegedi” nyelven beszél végig a történetet, azt a nyolc napot, amelyet fent tölt Szentendrén, a Tyúkos-tetőn, a hétvégi faházamban. De mivel a regény regény, és nem a valóság, így bizony jó, hogy nem érte meg e könyv megszületését, mert szokása volt minden leírt szót igaznak venni. Félek, hogy a szomszédaim ugyanezt teszik, hiszen szerepének könyvben, felvonulnak, s olyanok, amilyennek én látom őket. És ez nem azonos azzal a képpel, amelyet ők ismernek magukról. De hát a regény valóságos és elképzelt jelenetekből áll össze, az íróban kialakuló rend szerint. Csak éppen kölcsön veszem a valóságot, hogy átlényegítem olyanná, amilyenén szeretném.

Még valamit hadd mondjak el könyvem ürügyén: nemcsak azért szeretem, mert a legfrissebb, hanem azért is, mert merőben más minden eddigi könyvemnél. Akik ismernek, s végigkísérték eddigi irodalmi munkásságomat, tudják rólam, hogy szeretem a történelmet, és jó néhány könyvben idézem fel a magyar múltat. Nagyon messziről érkeztem el a máig. S most, néhány éve, félretettem a történelmet, és a mai világot írom, mint ebben a könyvben is. En rendkívül élvezem ezeket a most születő regényeimet. Örömet okoz az írásuk. Már elkészült a két esztendeje sikert aratott, „Halló, Tartsay lakás?” című könyvem folytatása, amely Ördögárok címmel jelenik meg, és megírtam a trilógia harmadik kötetét is, amely Szegeden játszódik 1947-ben, s azt a címet viseli: Oroszlánok az Oroszlán utcából.

De előrefutottam az időben.

Most ennek a könyvemnek örvezdezem, s ajánlom jó szívvel olvasóimnak. Tréfából azt szoktam mondani: nem könyvet írni nehéz, hanem dedikációt. Ugyanis nem szeretem a szokvány ajánlásokat. A hajdan volt költő munkál bennem ilyenkor, s barátaimnak verses dedikáció kíséretében nyújtom át könyvemet. Hogyan ajánjam ezt szegedi olvasóimnak? Íme, ezzel a néhány sorral: „Apám regénye ez, neki ajánlom / túl életem és túl már a halálon / nem a való, de annak égi mása / s fölötté csillog Szentendre varázsa.”

TAKÁCS TIBOR

Groteszkek

Szakácskönyvet ír az ingyenlő. Nagy húsokról, habos süteményekről álmodik. Kever, kombinál. Legjobb süteményreceptje így kezdődik: „Lopj nyolc tojást!...”

Két öreg hűsöl a parkban. Ülnek a padon, néha megszólalnak. Csinos fiatalasszony kopog el előttük. Az egyik fel-figyel.

— Nézd csak, micsoda bomba nő!

— Mit nézzek rajta? — savanyodik a másik. — Hiszen tizenkét éve nem volt dolgom nővel!

— Megértelek! — sóhajt a fiatalabbik. — De nekem még csak hat éve!...

Egyik kedves szomszédom körzével és vonalzóval veti kiskertjében a krumplit, babot, gyökeret, répát, borsót. A másik inkább sörrel vagy pálinkával.

— Rend a lélike mindennek! — magyarázza az egyik.

— Ha ezt a két sor borsót megszondáznák, eldurranna a fiola! — nevet a másik.

S milyen igaza van. Tizenkét maligános kilengése van a csiknak.

Mit ér a tapasztalat? Amikor az egész országban nem volt vécepapír, egy háborút megölt ember magyarázta: pazarulunk... S elmondta: a nagy harc után nem lehetett írópapírt kapni. Ami kevés volt, annak mind a két oldalára írták!

Nagy csavarás a régi igazságon: nem tudja a jobb kéz, mit csinál a bal...

Kollektív vétkeinkért mindig egyes fejeket akarunk venni.

Isten mindenhatósága fölötti vitában ajánlatos kérdés: tud-e a Mindenható akkora köpet teremteni, amit nem bír föl-emelni? Tud? Akkor nem mindenható, mert nem képes föl-emelni. Nem tud? Már megint nem mindenható, mert lám, még csak nem is tud...

Honnan veszi a bátorságot ez a Szerényi? Rájöttem, hogy ez senkinek se valakije!

Isten nem ver bottal! — mondja egy tanár ismerősöm. Isten Ifjúsági Magazinnal ver!

— Mennyi az órabére a vállalatánál? — kérdi a magániparos.

— Huszonnégy forint — mondja az álláskereső.

— Nálam kaphat negyvenet. De figyelmeztetem: itt szigorúan dolgozni kell!

— Maga viccel! Gondolja, hogy tizenhat forintért megszacádok?

Már József Attila megírta: „Az adó hosszú...”

Különleges életfilozófiával találkoztam. Azt mondja: „En nem a múltamból élek, mert nekem nincs jövőm.”

— Hallottad? A pénzügy vette meg a kék házat...

— Nem félek, hogy nem tudja kifizetni... Abban a kényelemben majd csak kifundálja...

A súlyfogyasztás mestere büszkélkedik, hogy már napi 1200 kalóriára le tudta szorítani a szükségletét. Ahogy elnézem, nemsokára talán a nulláig is leszorítja.

Megvennénk-e a regényét? — jött egy ember. Köszönjük, nem közlünk regényeket... — mondtuk neki. Kíséretében levő feleségére nézett. „Akkor csak a Stern marad, vagy a Trud...” — jördult hozzá. A Ssternét ajánlottuk neki. Ez a mi bosszunk.

S ha már a valutánál tartunk... Panaszolja Konzum Borcsa, hogy valami betegséget kapott a pénzes olasztól. Micsoda idők! — borzongott bele Prosti Tuci: Kemény valutáért lágy fekélyt...

Hol ittál? — támad rá a felesége a kimaradt férjre. Itt ni! — mutatott rá a férj az orra alatti lyukra.

A Gyógyít(6)atlan után elolvastam az Ez a Vég(h) című opuszt is. Kényelmetlenül éreztem magam. Valahogy úgy, mintha két undok, szörös és sikamlós ragadozó birkózik. Ugyan melyiknek drukkoljak?

Jeles pénzügyi szakember oda-nyilatkozott, hogy az új nyugdíjtörvényt igen várja a lakosság. Analóg eset: két férfi sétálgat az állomáson. Az egyik: Maga az anyósát várja? A másik: En nem várom! Jön!

Sz. S. I.